

PRACOWNIA ETNOGRAFII IHKM PAN W KRAKOWIE ¹

Pracownia Etnografii ZE IHKM PAN w Krakowie reprezentuje nurt empiryczny, głoszący, iż teren jest punktem wyjścia procesu poznawczego. Aktualnym przedmiotem badań jest kultura mieszkańców wsi Karpat Polskich wraz z Pogórzem. Dotychczas (1978-1980) prowadzono prace badawcze w dwóch rejonach karpackich, a mianowicie w Beskidzie Śląskim — tj. w najbardziej na zachód wysuniętej partii Karpat Polskich — oraz w Beskidzie Sądeckim usytuowanym we wschodniej ich części na historycznym pograniczu polskich grup etnicznych. Każdy z tych rejonów charakteryzuje się inną przeszłością, odmiennym układem kontaktów ponadlokalnych oraz specyfiką rodzimych tradycji kulturowych. W 1981 r. rozpoczęto badania terenowe w Beskidzie Żywieckim oraz na Pogórzcu Wielickim.

Począwszy od 1978 r. prace naukowo-badawcze placówki prowadzone są w ramach planu Instytutu realizując problem: „Tradycja i nowatorstwo w kształtowaniu się współczesnej kultury wsi karpackich” (C.1.1.4./2). Problem ten rozpatrywany jest na przykładzie wybranych zagadnień tematycznych z różnych dziedzin kultury ludowej. Ogólne założenia teoretyczne precyzowane są na podstawie wytycznych sugerowanych przez metody funkcjonalno-strukturalną oraz integralną z uwzględnieniem diachronicznego punktu widzenia. Podjęte zagadnienia analizowane są zatem w całości kształcie zjawisk kulturowych, w kontekście warunków ekologicznych i czynników historyczno-społecznych oraz ekonomicznych, występujących na obszarze badań. Biorąc pod uwagę lokalne odmienności środowiskowe i kulturowe dąży się do wykazania analogii i różnicowań w wybranych dziedzinach kultury, a także kierunków i dynamiki zachodzących przeobrażeń. Zakres chronologiczny prac badawczych obej-

¹ W opracowaniu wykorzystano także referat Z. Szromby-Rysowej: *Kierunki i metody badań w Karpatach Polskich ze szczególnym uwzględnieniem problematyki biesiad wiejskich* — wygłoszony na Ogólnopolskiej Konferencji „Aktualne problemy polskiej etnografii”, która odbyła się w Łodzi w marcu 1983 r. Badania prowadzone przez Pracownię Krakowską znalazły odzwierciedlenie w następujących pracach zbiorowych: *Tradycja i współczesne przeobrażenia kultury wsi Beskidu Śląskiego*, „Etnografia Polska”, t. 28: 1984, z. 1; *Studia z etnografii Beskidu Sądeckiego*, Prace Komisji Etnograficznej przy Oddziale PAN w Krakowie (w druku).

muje przełom XIX i XX w. po czasy współczesne. W tym też przedziale czasowym zwraca się uwagę, w jakim stopniu lokalne dziedzictwo kulturowe wpływa na utrzymywanie się we współczesnej strukturze kulturowej elementów tradycyjnych i jak rzutuje na poczucie odrębności regionalnych.

Kierując się wzmiankowanymi wyżej założeniami ogólnymi podjęto prace nad następującymi zagadnieniami:

Budownictwo i procesy osadnicze — doc. dr hab. Maria Gładyszowa. W postępowaniu badawczym zwraca się szczególną uwagę na określenie czasu powstania charakterystycznych dla danego regionu budynków oraz na stan majątkowy i zawód inwestorów, a także późniejszych użytkowników wytypowanych zagród. Opis budownictwa regionalnego rozpoczęto od charakterystyki najstarszych, spotykanych jeszcze w terenie zespołów architektonicznych, wskazując na wpływ tradycyjnych struktur osadniczych na charakter późniejszej zabudowy. Następnie omówiono kolejne fazy rozwoju budownictwa po murowane włącznie, uwzględniając wpływ odnośnych zarządzeń administracyjnych.

Równolegle doc. dr hab. M. Gładyszowa uczestniczy w międzynarodowym opracowaniu syntezy architektury ludowej Karpat i Bałkanów. Temat: **Dom mieszkalny**. Przygotowywana praca ma stanowić monograficzny opis z terenu Karpat Polskich. Współautorem jest dr D. Tylkowa. Termin ukończenia pracy — 1984 r.

Strój ludowy — mgr Krystyna Hermanowicz-Nowak. W dotychczasowych badaniach szczególny nacisk położono na społeczno-kulturowe funkcje stroju, co stanowi temat przygotowanej rozprawy doktorskiej. Celem opracowania jest próba określenia funkcji pełnionych przez tradycyjny strój ludowy jako przekaźnik zakodowanych informacji usankcjonowanych społecznie i obyczajowo, a także przedstawienie form, w jakich strój ludowy występuje współcześnie i jakie pełni funkcje.

Na marginesie prowadzonych prac badawczych zgromadzono materiał ilustracyjny do tematu „Fotografie rodzinne jako źródło ikonograficzne do badania kultury ludowej”.

Biesiady wiejskie — dr Zofia Szromba-Rysowa. Podjęty temat nie był dotychczas przedmiotem analizy etnograficznej. Badania terenowe wykazały, iż można tą drogą śledzić powiązania mieszkańców badanych społeczności z całokształtem kultury lokalnej. Wyjściowym założeniem jest teza o społecznej potrzebie biesiadowania, realizowanej współcześnie na wsi polskiej w sposób wybitnie spektakularny, nie tylko dzięki możliwościom materialnym, lecz także z chęci dostosowywania się do obowiązującego ostentacyjnego stylu życia. Analiza biesiad została dotychczas przeprowadzona z punktu widzenia rytuału stanowiącego o ich zewnętrznej formie. Obejmuje ona następujące elementy: 1 — uczestnicy; 2 — miejsce i czas biesiadowania; 3 — biesiadny stół; 4 — dary okolicznościowe.